

**यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ
मानव्यविद्या व सामाजिकशास्त्रे विद्याशाखा**

ग्रंथालय व माहितीशास्त्र निष्णात शिक्षणक्रम (P16)
(Master of Library & Information Science)

संकेतांक	अभ्यासक्रमाचे नाव	पुस्तकाचे शीर्षक व घटक
LIB010	अभ्यासक्रम १ प्रलेख वर्णन, प्रक्रिया, प्रतिप्राप्ती, वितरण	१. विषयनिर्देशन, संग्रह आणि प्रतिप्राप्ती - माहिती संग्रहण आणि प्रतिप्राप्ती पद्धती : परिचय - निर्देशन - उल्लेख निर्देशन आणि की वर्ड निर्देशन - थिसॉरस २. प्रतिप्राप्ती आणि संप्रेषण - माहिती शोधाची व्यूहरचना आणि तंत्रे - माहिती, माहितीचे उपभोक्ते आणि त्यांच्या गरजा - माहिती संग्रहण आणि प्रतिप्राप्ती पद्धतीचे मूल्यमापन - माहिती एकत्रीकरण आणि पुनर्संघटन
LIB011	अभ्यासक्रम २ ग्रंथालय आणि माहितीकेंद्राचे व्यवस्थापन	१. व्यवस्थापन मुलतत्वे, कार्यपद्धती आणि मूल्यमापन - व्यवस्थापनविषयक तत्वांचे ग्रंथालयांसाठी उपयोजन - पद्धती : विश्लेषण आणि संरचना - व्यवस्थापकीय कार्ये - व्यवस्थापन तंत्रे - ग्रंथपाल- नेतृत्वगुण - संस्थेचे मूल्यमापन २. ग्रंथालयीन साधनसामग्री आणि सेवा यांचे व्यवस्थापन - इमारत व सामान यांचे व्यवस्थापन - यंत्रसामग्री व उपकरणे यांचे व्यवस्थापन - साधनांचे व्यवस्थापन : मनुष्यबळ - वित्तव्यवस्थापन - ग्रंथालय सेवांचे व्यवस्थापन
LIB012	अभ्यासक्रम ३ ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्राची संशोधन पद्धती	१. संशोधन : व्याख्या आणि पद्धती - संशोधन : अर्थ, घटक आणि विकास - मुलभूत आणि उपयोजित संशोधन - संशोधन आराखडा - वर्णनात्मक संशोधन पद्धती

		• ऐतिहासिक आणि तौलनिक अभ्यास • प्रायोगिक संशोधन पद्धती २. माहिती संकलन, विश्लेषण आणि सादरीकरण • प्रश्नावली, मुलाखत आणि निरीक्षण • अनुमान आणि निष्कर्ष • युझर रिसर्च आणि भावी काळासंबंधीचे संशोधन • बिब्लीयोमेट्रीक्स आणि सांख्यिकी तंत्रे • अहवाल लेखन आणि आरेखी सादरीकरण • ग्रंथालय व माहितीशास्त्रातील संशोधनाचे सांप्रत स्वरूप ३. पुरवणी - पुस्तिका - शोधनिबंध लेखन व साधननिर्मिती
LIB013	अभ्यासक्रम ४ ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र : वर्तमान घटना, घडामोडी	ज्ञानगंगोत्री त्रैमासिक ४ अंक
LIB201	अभ्यासक्रम ५ शैक्षणिक व संशोधन ग्रंथालये	१. महाविद्यालयीन व विद्यापीठीय ग्रंथालये • महाविद्यालयीन व विद्यापीठीय ग्रंथालये : उद्दिष्टे व कार्ये • वाचनसाहित्य संग्रह विकास • वाचक आणि सेवा • शैक्षणिक ग्रंथालयांचे आर्थिक व्यवस्थापन • ग्रंथालय समिती • ग्रंथालय सेवक : प्रकार, संख्या आणि आकृतिबंध • शैक्षणिक ग्रंथालयातील सेवकांसाठी निरंतर शिक्षण कार्यक्रम २. संशोधन ग्रंथालये • संशोधन ग्रंथालयाचे स्वरूप • संशोधन ग्रंथालयातील साहित्य • संशोधन ग्रंथालयातील सेवा • संशोधन ग्रंथालयाचे व्यवस्थापन • काही संशोधन ग्रंथालयांचा परिचय
LIB202	अभ्यासक्रम ६ ग्रंथालय सेवा व उपक्रम	१. सार्वजनिक ग्रंथालये • सार्वजनिक ग्रंथालये : संकल्पना, इतिहास • भारतातील सार्वजनिक ग्रंथालय कायदांची ओळख व त्यांचा तौलनिक अभ्यास • परदेशातील निवडक सार्वजनिक ग्रंथालय सेवा • सार्वजनिक ग्रंथालयासमोरील आव्हाने २. शालेय ग्रंथालय • शालेय शिक्षण आणि ग्रंथालय • शालेय शिक्षणात ग्रंथालयाचा वापर

		• शालेय विद्यार्थ्यांच्या वाचानाभिरुचीचा विकास • साहित्य संग्रह • ग्रंथालय संघटन आणि व्यवस्थापन • ग्रंथालयांच्या प्रमुख गरजा • ग्रंथालय सहकार ३.दफ्तरखाने आणि वस्तु संग्रहालये • दफ्तरखाने / अभिलेखागार : स्वरूप व विकास • अभिलेखांचे प्रकार, रचना. वर्गीकरण, शोध-प्रक्रिया, जतन आणि संरक्षण • महाराष्ट्रातील दफ्तरखाने • वस्तुसंग्रहालये आणि कलादालने • महाराष्ट्रातील वस्तुसंग्रहालये
LIB203	अभ्यासक्रम :७ ग्रंथेतर साहित्याचे व्यवस्थापन	१.मुद्रित ग्रंथेतर साहित्य • ग्रंथेतर(मुद्रित) साहित्य : पार्श्वभूमी, इतिहास व व्याख्या • ग्रंथेतर(मुद्रित) साहित्य : प्रकार व ओळख • ग्रंथेतर(मुद्रित) साहित्य : महत्व व गरज • ग्रंथेतर(मुद्रित) साहित्य व्यवस्थापन : भाग - १ • ग्रंथेतर(मुद्रित) साहित्य व्यवस्थापन : भाग - २ २.अमुद्रित ग्रंथेतर साहित्य • अमुद्रित ग्रंथेतर साहित्य : पार्श्वभूमी व संक्षिप्त इतिहास • अमुद्रित ग्रंथेतर साहित्य : प्रकार व ओळख • अमुद्रित ग्रंथेतर साहित्य : महत्व व गरज • अमुद्रित ग्रंथेतर साहित्याचे व्यवस्थापन • अमुद्रित ग्रंथेतर साहित्य : उपयोगासाठी आवश्यक साधनसामग्री
LIB301(T)	अभ्यासक्रम :८ माहिती तंत्रज्ञानाचा ग्रंथालयात व माहितीकेंद्रात वापर	१. माहिती तंत्रज्ञानाचा परिचय • मुद्रित साहित्याची निर्मिती : मुद्रण, प्रकाशन आणि वितरण • प्रतिलिपी आणि सूक्ष्मलेखन तंत्र • संगणकाचे तंत्रज्ञान • संप्रेषण तंत्रज्ञान २. ग्रंथालयाचे संगणकीकरण • संगणकाचा ग्रंथालयातील पारंपारिक कार्यात उपयोग • ग्रंथालय संगणकीकरण प्रक्रिया • संगणकीकृत उपार्जन • संगणकीकृत वर्गीकरण व तालिकीकरण • नियतकालिकांचे संगणकीकृत व्यवस्थापन • संगणकीकृत देवघेव • ग्रंथालय संगणक आज्ञावली व हार्डवेअरचा वापर • डेटाबेस संरचना, संघटन आणि शोध

		• डेटाबेस व्यवस्थापन पद्धती • सी. डी. रॉम व मल्टीमिडिया • ग्रंथालय व्यवस्थापनात संगणकाचा उपयोग ३. संगणक जाळे व बहुसंज्ञापण माध्यमे • नेटवर्क व नेटवर्कचे प्रकार • नेटवर्क आर्किटेक्चर व सेवा • सुचीबद्ध माहिती आणि ग्रंथालय नेटवर्क • नेटवर्कद्वारे वाचन साहित्याचा सामुहिक उपयोग • इंटरनेट आणि वेबसाईट • एच.टी. एम.एल. आज्ञावली व होमपेज निर्मिती
LIB301(P)	अभ्यासक्रम : ९	१. संगणक आधारित माहितीसाधने व दळणवळण : कार्यपुस्तिका २. SOUL ग्रंथालय संगणकीकरण प्रणाली : कार्यपुस्तक
LIB302	अभ्यासक्रम : १० अभ्यासक्रम : साधननिर्मिती आणि संशोधन प्रकल्प	संशोधन प्रकल्प : स्वरूप व लेखन पद्धती • संशोधनाचे ग्रंथालयात महत्त्व • शोधसाहित्याचे प्रकार • विषय निवड, सूची, वाचन व टिपणे • लेखनतंत्र • प्रकल्पाची तांत्रिक निर्मिती • संदर्भसूची : नमुने

